Schmidt Anikó

A kataszteri munkálatok ügye az 1887–1892. évi országgyűlési ciklusban

A kataszteri munkálatok előrehaladása 1887–1892 között

1891-re a részletes felméréseket az ország nagyjából kétharmad részén végezték el, a helyszíneléseket pedig a kijelölt községek háromnegyedében még nem hajtották végre. Bár a munkálatok fontosságát már nem kellett indokolni, Hegedűs Sándor pénzügyi előadó 1891. évi összefoglalójában elhangzott, hogy a kataszteri munkálat „*az országnak jogi és hiteli viszonyaival szoros kapcsolatban van*."[1]

Továbbra is gondot okozott az erdélyi birtokrendezések lassú előrehaladása. A folyamat felgyorsítására Wekerle Sándor pénzügyminiszter átszervezést hajtott végre, amelynek keretében megszüntette volna az 1885:XXII. törvénycikkel létrehozott kolozsvári kataszteri igazgatóságot. A szervezet feladata a birtokrendezés, ezt követően pedig a földadó-szabályozási munkálatok végrehajtása volt, ám miután Erdélyben csak a községek harmadában végeztek teljes tagosítást, a többiben pedig csupán részleges rendezést, mindez az igazgatóság fenntartását okafogyottá tette. Wekerle úgy vélte, ezeket a feladatokat a pénzügyi igazgatóságok is el tudják látni, és a folyamat felgyorsítását immár a sokasodó erdélyi birtokrendezési perek miatt létesített tíz új bírói állástól várta. *A pénzügyi közigazgatás szervezetének változtatásáról* szóló törvényjavaslat vitáján azonban Bokros Elek igazságügyi bizottsági tag felszólalása következtében módosítottak ezen az elképzelésen. A képviselő elismerte, hogy az egy igazgatóból és hat biztosból álló kolozsvári kataszteri igazgatóság a Királyhágón túli birtokrendezést a közelmúltban olyan csekély eredménnyel hajtotta végre, hogy tevékenysége nem indokolja fenntartását, és a tíz bírói állás csakugyan komoly előrelépést hozhat, de miután a birtokrendezés és a kataszteri felmérés ügye szorosan összetartozik, előbbit semmilyen módon nem szabad gyengíteni. Így azt indítványozta, hogy a kolozsvári kataszteri igazgatóságot – ideiglenes és nem végleges intézményként – mindaddig tartsák fenn, amíg a birtokrendezési ügyek száma csökkenni nem kezd. Javaslatát elfogadták és ennek megfelelően átdolgozták a törvényjavaslat szövegét.[2]

1 403. országos ülés. (1890. november 10.) *Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója.* Szerk.: P. Szathmáry Károly I–XXVII. Bp., 1887–1892. (= *KN*) XIX:184. Az 1880-as évek elején a Magyar Királyságnak még csak a felét mérték fel. A kataszteri felmérés folyamatáról l. Török Enikő: A kataszteri részletes felmérés előrehaladása Magyarországon 1856 és 1916 között. *Catastrum*, 2. (2015) 1:11–18. A felméréseket szabályozó előírásokat összefoglalta: Reisz T. Csaba: A kataszteri felmérési utasítások. *Catastrum*, 2. (2015) 1:3–10. A korábbi országgyűlési ciklusok idején a kataszteri kérdéseket illető eseményeket l. eddigi cikkeimben: A kataszteri felmérés az országgyűlés előtt (1865–1868). *Catastrum*, 2. (2015) 1:19–24.; A kataszteri felmérés az országgyűlés előtt: az első törvényjavaslatok (1869–1872). *Catastrum*, 2. (2015) 2:9–21.; A kataszteri felmérés az országgyűlés előtt. Élénkülő tárgyalások, erősödő földbirtokos lobbi. *Catastrum*, 2. (2015) 3:46–59.; A kataszter a logikát a feje tetejére állította. Az 1878–1881. évi országgyűlés tanulságai. *Catastrum*, 3. (2016) 1:13–25.; A kataszteri ankét. *Catastrum*, 3. (2016) 2:21–28.; Az „új" földadó kivetése előtt: az 1881–1884. évi országgyűlés. *Catastrum*, 3. (2016) 3:3–16.; A kataszteri munkálatok ügye az 1884–1887. évi országgyűlési ciklusban. *Catastrum*, 4. (2017) 1:15–24. A korabeli szövegrészeket a mai helyesírásnak megfelelően, a nyelvi sajátosságokat megtartva adom közre.

2 262. országos ülés. (1889. június 6.) *KN*, 1889. 13:54–56. A változás az 1. és 6. §-t érintette, l. a tervezet első változatát: 368. szám. *Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai.* I–XXXV. Bp., 1887–1892. (= *KI*) XIII:270–286. Az esetről beszámol még: Balaton Petra: A székelyföldi birtokrendezések. *Catastrum,* 3. (2016) 1:6. és Uő: A székelyföldi részletes kataszteri felmérésről. *Orpheus Noster,* 10. (2018) 1:58–72. A javaslat végül az 1889:XXVIII. törvénycikként (*A a pénzügyi közigazgatás szervezetének változtatásáról*) emelkedett jogerőre. A törvényt 1889. június 26-án szentesítették és június 30-án hirdették ki. Teljes szövegét l.: *Ezer év törvényei* (https://net.jogtar.hu). A felszólaló képviselők életrajzi adataira l. Új *országgyűlési almanach 1887–1892. Rövid életrajzi adatok a főrendiház és képviselőház tagjairól.* Szerk.: Sturm Albert. Bp., 1888. (Online a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon, www.hungaricana.hu).

▪ *Wekerle Sándor (1848–1921) pénzügyminiszter, miniszterelnök*[3]

és ezt az összeget tekintették alapként az adó egy százalékának kiszámításához.

Az 1887–1892. évi országgyűlési időszakban további két olyan törvényt hoztak, amelyben a számolási alapot a kataszteri tiszta jövedelem szolgáltatta. *A bélyeg- és illetékekre vonatkozó törvények és törvényesített szabályok némely határozatainak módosításáról* című törvényjavaslat az ingatlanok átruházásánál, illetve azok telekkönyvi átíratásánál kiszabott illetékről rendelkezett oly módon, hogy az illeték alapjául szolgáló érték összegét a földbirtoknál az 1881. évi XL. törvénycikk értelmében megállapított kataszteri tiszta jövedelem hússzorosában állapították meg, kivéve azokat a földeket, amelyek vízszabályozó vagy ármentesítő társulat kötelékébe tartozó község árterében feküdtek. Ezeknél ugyanis a tiszta jövedelemből a vízszabályozási járulékot levonták, így az illeték összege is alacsonyabb lett. A változást tehát az jelentette, hogy az értékminimumot már nem az adótételek bizonyos hányada, hanem a kataszteri tiszta jövedelem alapján határozták meg, egyúttal pedig emelték is az illetéket. Horánszky Nándor (Esztergom) vitatta, hogy az emelés csekély mértékű, illetve jogos lenne, mivel a földbirtok esetében a kataszteri tiszta jövedelem nem mindig tükrözi a föld valós értékét, hiszen sok lehetőség adódik a valós érték eltitkolására, miközben a házak esetében ez kizárt. A törvény-

Év	Állandó kataszter			Földadó-nyilvántartási felügyelőségek, helyszínelési felügyelőségek és a kolozsvári kataszteri igazgatóság	
	Terv	Kiutalt	Kiadás	Megszavazott	Utalványozott
1887	530 000	518 623	520 722	169 263	158 688
1888	530 000	505 996	514 160	218 099	217 367
1889	530 000	506 755	504 096	215 123	226 395
1890	525 000	513 822	503 851	204 423	205 082
1891	525 400	512 850	511 748	211 846	205 585
1892	535 900	509 449	516 254	215 546	207 919

A kataszterre vonatkozó éves költségvetés (Ft) 1887–1892 között

A kataszteri munkálatok hatása a törvényhozásra

A kataszteri munkálatok által megállapított tiszta jövedelmet először a földadó kivetésénél vették figyelembe. Az 1883. évi XLVI. törvénycikk alapján a földadót egy maximalizált állandó tételben, 26 millió forintban rögzítették,

3 Wekerle Sándor, Horánszky Nándor, Dániel Ernő, Horváth Gyula, Thaly Kálmán, Tisza Kálmán, Ugron Gábor, Gaál Jenő, Linder György, Polónyi Géza és Teleszky István portréit a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárából közöljük. Ezúton is köszönjük Lengyel Beatrix és Gaskó Judit szíves segítségét. Orbán Balázs fényképe a wikipédiáról származik.

Év	A folyó évre közigazgatásilag előírt összeg		Tényleges bevétel	
	földadó	földteher-mentesítési járulék	földadó	földteher-mentesítési járulék
1887	24 176 412	10 121 407	23 833 276	10 028 296
1888	24 041 072	10 063 877	24 396 165	10 185 046
1889	24 286 699	10 173 841	24 217 765	10 029 885
1890	24 476 101	10 261 425	24 524 019	10 256 319
1891	25 091 710	10 167 202	26 773 325	10 507 225
1892	35 781 445		35 704 246	

A földadóból származó bevételek (Ft) 1887–1892 között[4]

▪ *Horánszky Nándor (1838–1902) jogász, politikus, kereskedelmi miniszter, 1900 körül*

javaslat vitájánál szóba került, hogy a földadót a közép- és kisbirtokosokra nézve túl magasan állapították meg, miközben éppen a kis- és középbirtokok váltanak gyakrabban gazdát, így az illetékek főleg őket fogják terhelni, kivált, hogy a törvény nem veszi tekintetbe, mennyi idő telt el a tulajdonosváltás óta.[5]

A magyar földhitelintézet vízszabályozási és talajjavítási kölcsönéről szóló törvényjavaslat a kölcsönök megállapításánál ugyancsak a kataszteri tiszta jövedelmet vette alapul, így például a 34. § kimondta, hogy a földhitelintézet talajjavítási kölcsönöket a birtok kataszteri tiszta jövedelmének hatszoros értékében adhat, tehát ez az összeg volt a birtok hitelképességének határa. Ugyanez az értékhatár társulati ártér esetében a kataszteri tiszta jövedelem tizenkétszerese volt.[6]

A filoxéra pusztítása indokolta *A szőlőterületeknek adandó újabb állami kedvezményekről* szóló törvényjavaslatot. Dániel Ernő, a pénzügyi és közgazdaságügyi bizottság előadója a tervezet ismertetésekor hangsúlyozta, hogy lehetőséget kívántak biztosítani azoknak a birtokosoknak, akiknek földjén a szőlő teljesen kipusztult, de a területet időközben más művelési ág alá vonták, hogy az eddigi és a más művelési ágnak megfelelően most megállapítandó kataszteri tiszta jövedelem közötti különbözetnek megfelelően adóelengedésben részesüljenek. B. Andreánszky Gábor (Nógrád vármegye, nógrádi kerület) a javaslat kapcsán a földekkel kapcsolatos besorolási nehézségeket említette: „*Mint tudjuk, a legtöbb szőlő szórványosan egyes gyümölcsfákkal van beültetve*

4 A kataszterre vonatkozó éves költségvetéssel és a földadóból származó bevételekkel kapcsolatos adatokat az Állami zárszámadás 1887–1892. évi köteteiből vettem, amelyek elérhetőek a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon (www.hungaricana.hu).

5 25. országos ülés (1887. december 3.). *KN*, I:221–258. A tervezet szövege: 30. szám. *KI*, I:276–281. A módosítási javaslat az 1887:XLV. törvénycikként (*A bélyeg- és illetékekre vonatkozó törvények és törvényesitett szabályok némely határozatainak módositásáról*) emelkedett jogerőre. A törvényt 1887. december 21-én szentesítették és december 24-én hirdették ki. *Ezer év törvényei* (https://net.jogtar.hu).

6 258. országos ülés (1889. június 1.). *KN*, XII:369. A tervezet első változata: 442. szám. *KI*, XV:242–251. A javaslat az 1889:XXX. törvénycikként (*A magyar földhitelintézet által engedélyezendő vizszabályozási és talajjavitási kölcsönökről és némely hitelintézetek zálogleveleinek adómentességéről*) emelkedett jogerőre. A törvényt 1889. június 26-án szentesítették és június 30-án hirdették ki. *Ezer év törvényei* (https://net.jogtar.hu).

▪ *Dániel Ernő (1843–1923) képviselő, ügyvéd, kereskedelmi miniszter 1895 körül*

és így csak a kataszteri közeg bölcs belátásától, jobban mondva önkényétől függ, hogy nem veszi-e fel e területet mint kerti művelés alatt álló gyümölcsöst. Továbbá a legtöbb gazda sajnálja azt a földet ott hagyni; felkapáltatja és kapás növénnyel ülteti be, amely ott igen rosszul terem, alig fizeti a munkát. Az ilyen terület természetesen a törvényjavaslat 6. szakaszának 7. pontja értelmében mint szántóföld vétetik fel; bármily csekély adóval, de azokra az évekre, amelyekben a filoxéra-pusztítás nem konstatálható, a tartozások fennmaradnak. A törvényjavaslat intézkedése tehát prémium arra, hogy hagyják pusztulni az illetők a szőlőt és a gyümölcsfákat vágják ki." Mindezért azt indítványozta, hogy Wekerle Sándor pénzügyminiszter „*szíveskedjék rendeletileg intézkedni, hogy a kataszteri közegek azért, mert az ilyen elpusztított szőlőterületen egy kis kukorica vagy bab van vetve, vagy egynéhány gyümölcsfa van, ne vegyék azt parlagszőlőnek.*" Ilyen értelmű kiegészítés azonban végül nem került a törvénybe.[7]

Érintette a kataszter ügyét a telekkönyvi betétek rendezéséről szóló 1886:XXIX. törvénycikk két módosítása is. A nevezett törvény kimondta, hogy a telekkönyvi betéteket a földadókönyv és az állandó kataszter adataival megegyezően kell szerkeszteni, az azóta eltelt évek gyakorlati tapasztalatai alapján azonban a szöveg pontosításra/változtatásra szorult. Az egyik módosítással (1889:XXXVIII. tc.) a 2. §-t egészítették ki, amely annak idején úgy rendelkezett, hogy a betéteket községenként kell szerkeszteni, és minden ingatlant azon községhez kell felvenni, amelyhez közigazgatásilag tartozik. Miután szembesültek azzal, hogy számos terület (így például több puszta) két községhez is tartozik, de a kataszteri felmérések során már egy kataszteri telekkönyvbe kerültek, a javaslat lehetőséget adott a két vagy több község betéteinek egy telekkönyvben való egyesítésére, ha a területek elkülönítése nem tűnt célszerűnek.[8] A másik módosítással (1891:XVI. tc.) az Igazságügyminisztérium a helyszínelési eljárást kívánta egyszerűsíteni oly módon, hogy az addigi három helyett a közönségnek csak egy alkalmon kellett részt vennie, ahol megismerték a korábbi, kataszteri nyilvántartással való összehasonlító munka és betétszerkesztés eredményét.[9]

A kataszteri munkálatok kritikái

Ebben az országgyűlési ciklusban már nem érte az a vád a kataszteri munkálatokat, hogy túlságosan sokba kerülnek, magát a munkafolyamatot és az ennek során tapasztalható visszaéléseket azonban több ellenzéki képviselő is szóvá tette.

7 433. országos ülés (1890. december 16.). *KN*, XXI:168–190. A tervezet: 896. szám. *KI*, XXIII:384–385. A javaslat az 1891: I. törvénycikként (*A szőlőterületeknek adandó ujabb állami kedvezményekről*) emelkedett jogerőre. A törvényt 1891. január 1-jén szentesítették és január 11-én hirdették ki. *Ezer év törvényei* (https://net.jogtar.hu).

8 281. országos ülés (1889. november 5.). *KN*, XIII:306. A tervezet: 573. szám. *KI*, XVIII:4–10. A javaslat az 1889:XXXVIII. törvénycikként (*Az 1886:XXIX. tc. módositása és pótlása tárgyában*) emelkedett jogerőre. A törvényt 1889. november 29-én szentesítették és december 3-án hirdették ki. *Ezer év törvényei* (https://net.jogtar.hu).

9 477. országos ülés (1891. április 15.). *KN*, XXIII:9. A tervezet: 998. szám. *KI*, XXVI:55–63. A javaslat az 1891:XVI. törvénycikként (*Az 1886. évi XXIX. és 1889. évi XXXVIII. törvénycikkek módositásáról és pótlásáról*) emelkedett jogerőre. A törvényt 1889. június 6-án szentesítették és június 12-én hirdették ki. *Ezer év törvényei* (https://net.jogtar.hu).

Több ízben is elhangzott, hogy a földadót a nagybirtokra nézve túlzottan kedvezően, a kis- és középbirtokra nézve pedig jóval magasabban állapították meg.[10] Thaly Kálmán (Debrecen, I. kerület) egyenesen azzal vádolta a kormányt, hogy a kataszteri jövedelem kiszámítása során azon vidékek kaptak könnyítést, ahol a mamelukok birtokai vannak. Tisza Kálmán a vádakra válaszul hangsúlyozta: a kataszteri felmérés és a földadó-megállapítás során olyan sok jogorvoslati lehetőség van, hogy ha ezekkel a tulajdonos nem él, őt terheli a mulasztás. Ugyanezt az álláspontot képviselte Horváth Gyula (Kis-Küküllő vármegye, Balavásár kerület) is, aki szerint az a birtokos, aki nem a helytelen felmérés során tiltakozott, utólag már csak rágalmaz. Horváth Béla (Hont vármegye, Ipolyság kerület) a kormányt támogatóan szintén vitatta a részrehajlást, hangsúlyozva, hogy vármegyéjében a szalkai kerületben a magas földadó nem a kerület ellenzéki voltából, hanem gazdagságából adódik. E válasz azonban Thaly Kálmán szerint annak a beismerése, hogy Hont vármegyében mégis csak az ellenzéki kerület kataszteri jövedelmét emelték magasabbra.

Ugron Gábor Horváth Béla érvelését megkérdőjelezte, és felszólalásában rávilágított arra, hogy Hont vármegyében a szomszédos birtokokhoz viszonyítva éppen a főispán birtokainál becsülték jóval kevesebbre a jövedelmet.[11]

A földek osztályba sorozásának menetét több ellenzéki képviselő is értetlenül szemlélte és a munkafolyamatban visszaéléseket sejtett. Szendrey Gerzson (Baranya vármegye, Dárda

▪ *Horváth Gyula (1843–1897) országgyűlési képviselő 1890 körül*

▪ *Thaly Kálmán (1839–1909) költő, író, politikus, az MTA tiszteletbeli tagja 1860 körül*

10 Lásd például Eötvös Károly (Nagykőrös), Ugron Gábor (Kecskemét, I. kerület) és Polónyi Géza (Hajdú vármegye, Szoboszló kerület) felszólalásait: 25. országos ülés (1887. december 3.). *KN*, I:227.; 26. országos ülés (1887. december 5.). *KN*, I:253–254.; 230. országos ülés (1889. április 30.). *KN*, XI:76.

11 A vitáról bővebben: 26. országos ülés (1887. december 5.). *KN*, I:248–254.

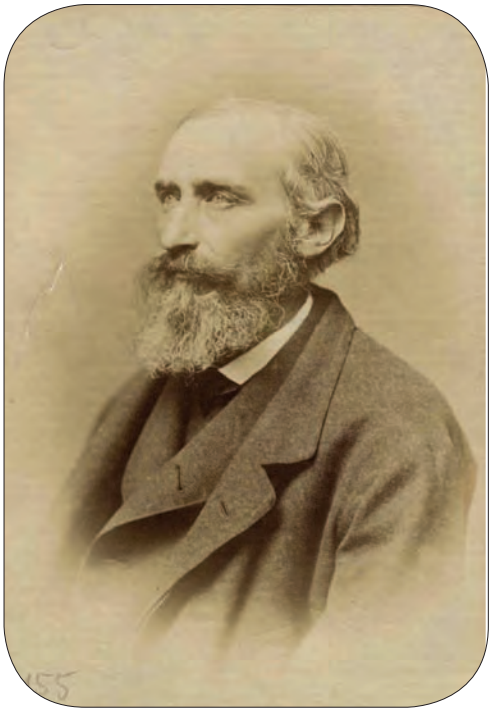

▪ *Tisza Kálmán (1830–1902) miniszterelnök 1880 körül*

▪ Ugron Gábor (1847–1911) székely származású, ellenzéki politikus, Ugron Gábor miniszter apja

kerület) a földek osztályba sorozásának szakszerűségét vitatta, saját kerületét hozva fel példának, amelyben felszólalása szerint a *„földkóstoló”*, azaz a kataszteri becslőbiztos 1884-ben, 1886-ban és 1888-ban is osztályozta a földeket ugyanazzal az eredménnyel, ám 1889-ben az osztályozás teljesen új eredményeket hozott, mert harmad- és negyedosztályú földeket immáron első és másodosztályba soroztak. Az igazságtalanság abból keletkezett, vélte, hogy *„az az egy-két ember, aki ki volt küldve, nem tudta magát a néppel megértetni, minthogy ott túlnyomó részben sokácok, szerbek, horvátok és németek laknak, vagy ha meg is tudták magukat értetni, a becslőbiztos semmit sem adott rájuk, hanem kénye-kedve szerint osztályozta a földeket az illetők legnagyobb sérelmére.”* Ezek után természetesen az 1889. évi felmérést tekintették véglegesnek, és az aszerinti osztályozással megállapított adót kell visszamenőleg öt évre fizetniük az ottaniaknak. Szendrey felvetette, hogy még ha csakugyan ennyit fejlődött is a kerületben a mezőgazdaság, hogy az előző években a harmadik, negyedik, ötödik osztályba sorozott föld 1889-ben első vagy másodosztályúvá vált, honnan tudható, hogy ez a föld öt évvel ezelőtt csakugyan ilyen minőségű volt.[12]

Ugron Gábor (Kecskemét, I. kerület) a Pallavicini-uradalom kapcsán célzott részrehajlásra, amikor is felemlítette, hogy a Kecskemét és Pallavicini Sándor között felosztott puszta városra eső részén a kataszteri tiszta jövedelem 25-30 százalékkal magasabban állapították meg, mint Pallavicini tulajdonán. Mindezt a képviselő szerint Pallavicini jószágigazgatója érte el, aki – miután ura elbocsátotta a jószágigazgatói posztjáról – kataszteri biztosként felmérte a környéket, majd a becslések lezárultával visszalépett Pallavicini szolgálatába.[13] Ugron felszólalása meggyőzőnek tűnt, maga Tisza Kálmán is csak annyit tu-

12 403. országos ülés (1890. november 10.). *KN*, XIX:196.

13 Novák József (1848–1913) 1878-ban Szeged tiszti főügyésze volt, 1882-ben vállalta el a Pallavicini-uradalom jószágigazgatói tisztségét. Kataszteri feladatkört soha nem vállalt, a politika azonban foglalkoztatta: 1887-ben Tápén országgyűlési képviselővé választották, 1901-ben pedig a szegvári kerület képviselőjeként került a parlamentbe. 1895-től ő volt a Pallaviciniek mindszenti uradalmának ügyésze és főintézője. Életrajzi adataira l.: Habermann Gusztáv: *Személyi adattár a szegedi polgárcsaládok történetéhez.* Szeged, 1992. 202.

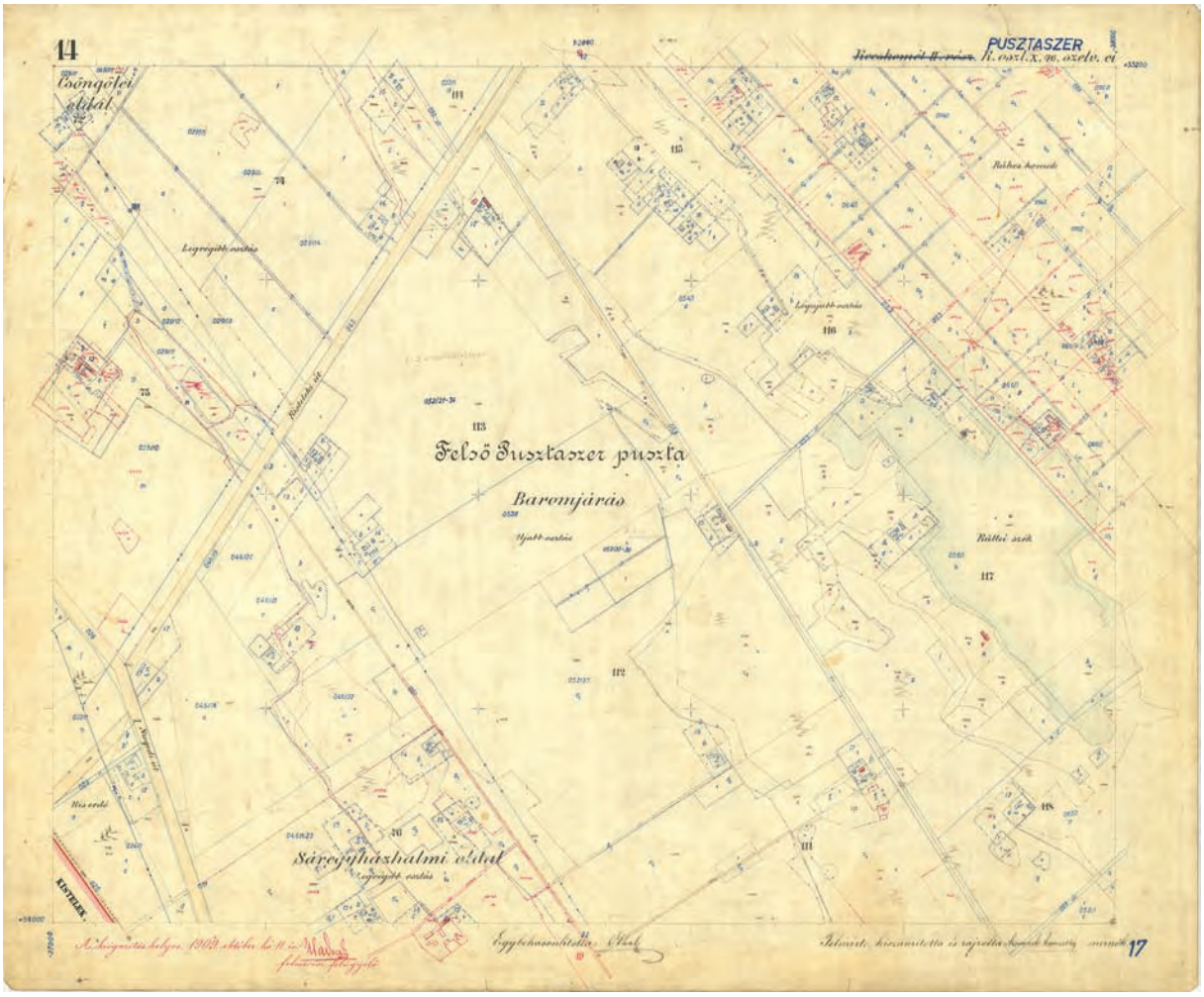

▪ *Pusztaszer kataszteri térképe 1880 körül (Őrzőhely: Budapest Főváros Kormányhivatala Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztály)*

dott válaszolni rá, hogy az eset részleteit nem ismeri, de megesik, hogy a puszta egyik fele többet ér, mint a másik, amely kijelentését a baloldali ellenzék nevetéssel fogadta. Az ülésre időközben visszatérő Horváth Gyula, akinek Ugron eredetileg a szavait szánta, azonban végül megcáfolta képviselőtársa állításait: „*Én ismerem Pallavicini őrgrófok pusztaszeri pusztáját, valamint ismerem Kecskemét városának a pusztáját is. A kettő között a különbség a következő. Pallavicini őrgróf pusztája legnagyobb részben legelő és erdő, míg Kecskemét városának pusztája legnagyobb részben szántóföld. […] Pallavicini őrgróf jószágigazgatója egészen 1882-ig bezárólag Szeged városának volt főügyésze s akkor lépett Pallavicini őrgróf szolgálatába; az én tudtomra s azt hiszem, senkinek tudtára soha semmiféle kataszteri hivatalt nem viselt.*” Így tehát a vitában a jobboldal diadalmaskodott, Ugron pedig visszavonult fújt és beismerte: részéről további adatgyűjtés szükséges.[14]

Mások kifogásolták, hogy miután az 1876. évi VII. törvénycikk alapján a kataszteri munkálatokat befejezték, a becsléseket újból elvégezték és új osztályba sorozások történtek. Gaál Jenő (Arad vármegye, Pécska kerület) szerint az eljárás gyakran indokolatlan volt, így például a Tisza-szabályozás kedvező voltára hivatkoztak olyan területeken is, ahol a felszólaló szerint szabályozás semmilyen kedvező változást nem hozott a mezőgazdaságban.

14 26. országos ülés (1887. december 5.). *KN*, I:255–256.

Ennek elkerülésére javasolta, hogy a kataszteri nyilvántartásról rendelkező 1885. évi XXII. törvénycikket módosítsák olyan értelemben, hogy a részletes kataszteri felmérés esetén a területi különbségeket jelöljék az állandó kataszterben, és a többletet csak birtokrendezés vagy tagosítás esetén adóztassák, továbbá csak azon birtoktesteknél végezzenek újabb becslést és osztályba sorozást, ahol a művelési ágban változás történt. Wekerle Sándor válaszában elmondta, hogy az 1885:XXII. törvénycikk 5. §-a már kimondta, hogy „*a megállapított kataszteri tiszta jövedelem nem képez noli me tangerét*[15] *újabb kataszteri felvételig, hanem ott, ahol a község határában felmérések folytán változás állott be, ha szükséges, az egész községnek határa újabb kataszteri felmérés alá vonható. […] Ezt követjük ma, tisztelt ház, kiterjesztvén a kataszteri munkálatokat azon esetben, ha a község határának csak egy részében történt változás, ezen változott részre, de – megengedem – miután ezt a legtöbb esetben bajos külön megállapítani, a község egész határára is. Ott, ahol az nem okvetlenül szükséges, nem megyünk bele az új kataszteri munkálatba.*” Azt a felvetést azonban támogatta, hogy a munkafolyamatba a pénzügyi közegek a korábbinál nagyobb mértékben vonják be az érdekelteket, így a tiszta jövedelem megállapítása az ő meghallgatásukkal történjen, és erről akár törvény is rendelkezzék.[16]

▪ *Gaál Jenő (1846–1934) közgazdász, MTA tag, az Országos Iparegyesület igazgatósági tagja 1912-ben*

A kifogások azonban az újbóli osztályba sorozások miatt ezt követően is rendre előkerültek az ellenzéki felszólalásokban: Simonfay János (Baranya vármegye, Pécsvárad kerület) ugyancsak azt nehezményezte, hogy a részletes kataszteri felmérések után új becslésre került sor az osztályba sorozás megváltoztatásával, bár a föld minőségében és a művelési ágban nem történt változás. Wekerle Sándor válaszában elmondta, „*hogy ott, ahol birtokrendezés és tagosítás történik, ott az 1885. törvény 2. §-ának 5. pontja új mintaterek kijelölését és becslést rendel. […] már pedig oly tagosítást vagy birtokrendezést, ahol a község nagy részére nézve változás ne történnék, alig […] találni.*” Linder György (Baranya vármegye, Mohács kerület) ugyancsak Baranya megyére nézve beszélt visszaélésekről, azt állítván, hogy 1889-ben a megye egyes községeibe kataszteri biztos érkezett anélkül, hogy erről a községeket értesítették volna, és bár sem tagosítás, sem birtokrendezés nem történt, az egyes művelési ágakat mégis megváltoztatták, és így a földadót is új alapon vetették ki. „*A községnek nem lévén arról tudomása, mert nem volt értesítve, hogy a biztos új adót akar kivetni, mit sem hederítettek reá. Később a község megkapta ugyan az új kataszteri birtokíveket, melyeket a törvény szerint 30 napig közszemlére kell kitenni, de ez nem történt meg s így az adózóknak sem közvetve, sem*

15 Szó szerint: „*Ne érints engem!*”
16 338. országos ülés (1890. február 18.). *KN*, XVI:268–271.

közvetlenül nem volt tudomásuk arról, hogy a pénzügyigazgatóság négy évre visszafelé kivetette a földadó-szaporodást." Wekerle részben elismerte a képviselő igazát: „*Linder képviselő úr […] esetet hoz fel, hol sem birtokrendezés, sem tagosítás, sem részletes felmérés nem történt. Ez tehát olyan eset, hol nézetem szerint az 1880:XXII. törvénycikk értelmében kataszteri becslésnek helye nincs.*" Az adózók nem megfelelő tájékoztatása azonban szerinte a község hibája, hiszen „*már a szolgáltatások miatt is szokás a községet értesíteni s így nemigen hihetem, hogy akadt volna oly nagylelkű kataszteri becslőbiztos, aki ne a községtől kérje a szolgáltatást, hanem a maga költségére fogadja fel s fizesse az embereket, úgyhogy a község ne is tudjon az ő eljárásáról. Ily nagylelkű és bőkezű kataszteri becslőbiztost nem ismerek. […] És ha a község elkövette már az első mulasztást, alighanem úgy lesz az az eset, hogy nem értesítette a község a birtokosokat arról sem, hogy itt van ez a munkálat.*" Az ügyben azonban kivizsgálást ígért.[17]

Többen a kataszteri munkálatok hibáit az ott dolgozók silány munkavégzésének tulajdonították. Az 1887–1892. évi országgyűlési ciklusban ezt először Orbán Balázs (Bihar vármegye, Berettyóújfalu kerület) fogalmazta meg, aki a kataszteri munkálatok minden gyarlóságáért Tisza Kálmánt tette felelőssé, hiszen „*a tisztelt miniszterelnök úr volt az, aki megrakta a katasztert ahhoz nem értő, bukott egyénekkel, akik dolgozni nem tudván, rossz munkát végeztek.*"[18] Gyakorlatilag ugyanezt a véleményt olvashatjuk Ugron Gábor 1891. július 9-i felszólalásában: „*és milyenek voltak a kinevezések azon kataszternél, amelyet önök létesítettek? Ide, ahol a nemzeti vagyont, az emberek magánvagyonát és jövedelmeit kellett megbecsülni, a legnagyobb szemérmetlenséggel egy sereg oly embert neveztek ki, akiknek működése a legnagyobb károsodásával jár ezen*

▪ *Linder György (1850–1919) községi jegyző, képviselő 1890 körül*

▪ *Orbán Balázs (1829–1890) író, néprajzi gyűjtő, politikus, fotográfus, az MTA levelező tagja*

17 403. országos ülés (1890. november 10.). *KN*, XIX:203–206.

18 26. országos ülés (1887. december 5.). *KN*, I:257–258.

▪ *Polónyi Géza (1848–1920) politikus, a második Wekerle-kormány igazságügyi minisztere 1896 körül*

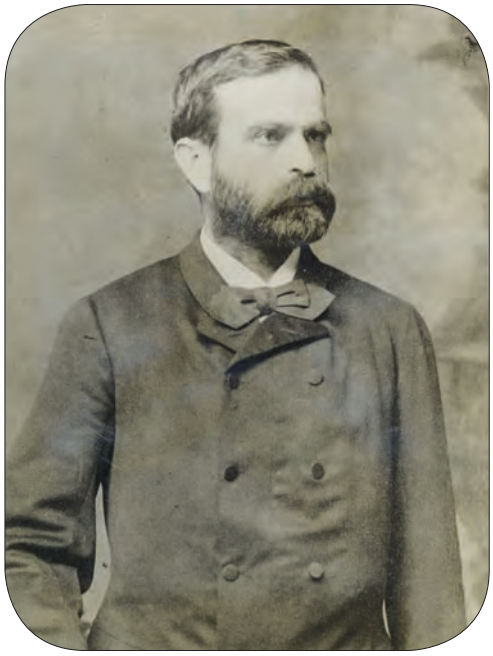

▪ *Teleszky István (1836–1899) képviselő, igazságügyi államtitkár 1890 körül*

fontos ügynek. Tönkrement egyéneket állítottak oda, akiknek az volt szerencsétlenségük, hogy soha saját jövedelmüket megbecsülni nem tudták és azért erejükön túl költekeztek."[19]

Hasonló szellemben nyilatkozott Polónyi Géza (Hajdú vármegye, Szoboszló kerület) is, aki szerint a telekkönyvi betétek szerkesztésének kérdése csak arról szólt, hogy a „*kikopott kataszteri bárókat*" legyen hová elhelyezni. A gyanúsítást Teleszky István igazságügyi államtitkár határozottan visszautasította.[20]

Ebben az országgyűlési ciklusban tehát két olyan törvényt is hoztak (1887:XLV. törvénycikk *A bélyeg- és illetékekre vonatkozó törvények és törvényesített szabályok némely határozatainak módosításáról; 1889:XXX. törvénycikk A magyar földhitelintézet által engedélyezendő vízszabályozási és talajjavitási kölcsönökről és némely hitelintézetek zálogleveleinek adómentességéről*), amelyben az illeték alapjául szolgáló érték összegére, illetve a birtok hitelképességének megállapítására szolgáló számítási alapot már a kataszteri tiszta jövedelem képezte. Bár az ellenzék továbbra is kritizálta a kataszteri munkálatokat, annak jelentőségét immár senki nem vonta kétségbe. Többen vitatták ugyanakkor az egyes földek kataszteri felmérést követő újbóli becslésének és osztályba sorozásának jogosságát, amit a kormány mindig az adott területen bekövetkezett változásokkal (Tisza-szabályozás, filoxéra-pusztítás, művelési ág módosulás) indokolt.

19 526. országos ülés (1891. július 9.). *KN*, XXV:359.
20 63. országos ülés (1888. február 13.). *KN*, III:214. és 64. országos ülés (1888. február 14.). *KN*, III:240.